biblioteca școlarului

ION NECULCE

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI

Litera INTERNAȚIONAL

biblioteca școlarului

Ion

NECULCE

LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

TABEL CRONOLOGIC

1672 Conform cercetătorilor de până acum, viitorul cronicar se naşte la Prigorenii Mici (actualmente Ion Neculce). La 1732 el însuşi mărturisea că avea „şaizeci de ani“. Vistiernicul Enache Neculce, tatăl său, este originar din Moldova. Părintele acestuia, un meridional, de fel este dintr-o insulă a Arhipelagului Grecesc, poate Hios (după G. Muntean). Unul dintre fraţii săi, Stamate Hiotu, fusese mare postelnic. Tatăl cronicarului era neam cu Vasile Lupu. A fost „spuden“, studiase peste hotare. Era om întreprinzător, bogat, cu faimă în epocă. Despre asta vorbeşte şi căsătoria cu o fată înstărită pre nume Catirina, fiica marelui spătar al lui Dabija-vodă, Iordache Cantacuzino, descendent din împăraţii Bizanţului şi a Alexandrei, mezina lui Gavrilaş Mateiaş, om cu ştiinţă de carte, cumnatul lui Miron Barnovski, pe timpul căruia devine mare vornic al Ţării de Sus la 1628, ca şi strănepotul său peste un veac (conform aceluiaşi Georghe Muntean). Deţinea proprietăţi în viitoarea Bucovină. O parte din acestea îi vor reveni cronicarului. El le vizita, oprindu-se pe mai multă vreme la Boian, care devenise cea de-a doua lui reşedinţă. Localitatea se considera averea familiei din secolul al XIV-lea. Ea a fost păstrată până la 1845. Cât despre maică-sa, căreia i se spunea „muta“, şi vede că era o fire foarte plecată. Fiul ei în epocă era cunoscut ca „Ioniţă marele spătar, feciorul Mutei den viţa şi sămânţa Cantacuzineştilor“, vorba lui Radu Greceanu.

1677–1678 La Târgu Ocna (unde era cămăraş) tatăl cronicarului este ucis de către nişte bande poloneze. Maică-sa peste o vreme se mărită cu Enache Grămăticul. Imposibil de a se înţelege cu noul tată, trece în grija bunicii Alexandra, de la care pare-se o fi putut să audă cea mai însemnată parte a celor O samă de cuvinte. *Tot de la ea o fi aflând viitorul cronicar şi istorisirile referitoare la viaţa lui Ştefan cel Mare şi a lui Petru Rareş, istorisiri dăinuind pe atunci prin*

Moldova de Sus (apoi devenită Bucovina), meleag unde Iordăchioaia îşi petrecuse copilăria şi tinereţea. Oricum, ea îi servise cronicarului dacă nu drept unica sursă, atunci una dintre cele de bază. Însăşi situaţia, starea ei socială contribuiseră ca Iordăchioaia să ştie multe lucruri din epocă şi din timpurile anterioare. Unde mai pui că un străbun de-al ei fusese portar de Suceava la 1528. Prin alţii era neam cu familia lui Ieremia şi Petru Movilă. Apoi tatăl şi bunicul ei fuseseră dieci, fapt care îi obliga să ştie multe. În afară de aceasta Alexandra deţinea cunoştinţe, avea legături mari în societatea de atunci, de vreme ce viaţa de văduvă de mai bine de un sfert de veac o pusese într-un contact viu cu lumea. După cum consideră unii, darul de povestitor, ca şi cel al scrisului, al lui Ion Neculce cum-necum dar i-a fost inspirat cumva tot de către ea.

1686 Polonezii dau foc conacului familiei cronicarului din Prigoreni (Târgul Frumoş — Iaşi). Enache Grămăticul este omorât de către un podgheaz polonez. După aceasta bunica şi mamă-sa, împreună cu copiii (două fete), se refugiază în Ţara Românească, la stolnicul Constantin Cantacuzino. Or, ea, fiind fiica vistiernicului Iordache, care la rândul său era frate cu stolnicul şi cu Şerban Cantacuzino voievodul, nu putea sa fie refuzată. Aici vor sta patru ani. Tot aici viitorul cronicar probabil va fi învăţat carte. Deoarece la 1711 convorbise cu Petru cel Mare la Iaşi. Aici se stinge din viaţă şi Iordăchioaia. Limbile pe care le ştia la această dată sunt, se vede, polonă, rusă, ucraineană.

1691 Revine în Moldova. Capătă slujba de postelnic. În 1693 asistă la nunta lui Constantin Duca căsătorit cu Maria Brâncoveanu. De remarcat că în această epocă a fost şi staroste de Cernăuţi.

1700 Însoţeşte, în calitate de vătaf de aprozi, pe Antioh Cantemir la Cameniţa, în Polonia. În acel timp împarte averea moştenită de la părinţi cu surorile sale. Se căsătoreşte cu Maria, fiica Bivhatmanului Lupu Bogdan şi nepoată de soră a lui Dimitrie Cantemir, cu care se înrudeşte.

1705 Se află o vreme la Constantinopol. Aici este de faţă când o seamă de boieri îl pârau pe Mihai Racoviţă, domnitorul mazilit, otomanilor, fapt care îi va aduce neplăceri când acesta va veni a doua oară la domnie.

1707 Devenit rudă cu Antioh Cantemir prin căsătorie, se bucură de încrederea acestuia. Când Antioh merge spre a întări cetatea Tighina,

Neculce, împreună cu încă doi boieri, este caimacamul domnitorului la Iaşi. Dar domnul este însă mazilit şi cronicarul fuge de nevoie în Polonia întru a scăpa de groaza lui Mihai Racoviţă care îl socotea implicat printre cei ce-l pârâseră la 1705 la Poartă, de vreme ce era sfetnic şi rudă a lui Antioh Cantemir. Patru luni peregrinează în Ţara Leşească, apoi se împacă totuşi cu noul domnitor, „având, precum zice el însuşi, cinste şi căutare în zilele Măriei sale“.

1711 În timpul domniei lui Dimitrie Cantemir (1710-1711) ajunge mare spătar şi apoi hatman. Asistă la sosirea lui Petru cel Mare la Iaşi, îl însoţeşte pe ţar în plimbările lui prin oraş. Comandă oştile moldoveneşti în timpul războiului ruso-turc, iar după confruntările de la Stănileşti şi de la Prut, împreună cu 23 de boieri, se refugiază în Rusia. Abia în 1713, după doi ani de chinuri, de pribegie, primeşte învoirea domnitorului să se întoarcă acasă. Dar Neculce, sfătuit spre a nu fi ucis de turci, trece în Polonia, unde aşteaptă 7 ani de zile. După repetate tatonări şi intervenţii la Poartă, de lupte cu vornicul Lupu din ţară care-i luase averea Neculce reintră în cele din urmă în Moldova. La 1716 obţine un firman de iertare. Însă maşinaţiile Lupului fac desigur ca firmanul să se rătăcească, iar cronicarul să mai aştepte încă trei ani de zile pentru a i se da alt firman.

1719 După 9 ani de străinie, 2 ani la Moscu, 7 în Ţara Leşească, revine în ţară în timpul domniei lui Mihai Racoviţă.

1720 În urma unui proces cu văduva vornicului Lupu (el tăiat fiind între timp de către turci) şi cu fiul său Iordache, îşi redobândeşte toată averea pierdută.

1731 I se încredinţează funcţia de vornic al Ţării de Sus de către Grigore al II-lea Ghica.

1733 Este cel mai probabil an când cronicarul şi-a început a scrie Letopiseţul Ţării Moldovei. *Despre aceasta ne confirmă şi* Predoslovia *cronicii.*

1735 Constantin Mavrocordat îl numeşte staroste de Putna. În acelaşi an revine la vornicie. Va fi iar „biv“ de prin 1741, când va fi judecător de divan.

1740 Doi fii al lui Antioh Cantemir ocupă, în timpul războiului ruso-turc, cu ajutorul feldmareşalului rus Munnich, pentru o lună Iaşii.

1741 Cu un salariu de 50 lei pe lună, este numit în funcţia de judecător de divan la Iaşi.

1743 Este ultimul an ale cărui evenimente sunt consemnate în cronica lui Ion Neculce.

1745 Cronicarul semnează la 25 februarie un izvod. Tot ce-i posibil că s-a stins din viaţă la Prigorenii Mici de lângă Târgu Frumos, de vreme ce la 12 ianuarie 1746 i se împărţea averea.

1959 La Editura de Stat pentru literatură *şi artă, în colecţia S*criitori români*, apare* Letopiseţul Ţării Moldovei. O samă de cuvinte. *Text stabilit, glosar, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan.*

1980 Editura Minerva*, Bucureşti, tipăreşte, în seria* Patrimoniu*,* Letopiseţul Ţării Moldovei. O samă de cuvinte*, ediţie îngrijită şi glosar de Iorgu Iordan, cu referinţe istorico-literare de Andrei Rusu.*

1982 Tot la Minerva*, de astă dată într-o ediţie îngrijită şi cu un studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, reapar* Letopiseţul Ţării Moldovei *şi* O samă de cuvinte.

1997 La Editura Litera*, în colecţia* Biblioteca Şcolarului *apar* Letopiseţul Ţării Moldovei. O samă de cuvinte*, reeditate în anul 2002 în aceeaşi colecţie, serie nouă.*